

ЈУБИЛЕЈИ

ЦРНА ГОРА У НАУЧНОМ ДЈЕЛУ АКАДЕМИКА ПРОФ. ДР БОГУМИЛА ХРАБАКА - У поводу 80-то годишњице живота -

Богумил Храбак је познато име у историографији претходне Југославије. То казују и основни подаци из његове стваралачке биографије.

Рођен је 1927. године у Зрењанину од оца Чеха и мајке Српкиње. Још као средњошколац испољио је дар за лијепу књижевност. Године 1936. објавио је први писмени састав - *Игра са мачком* у дјечјем часопису Југословенче. Из тих ђачких дана забиљежићемо овај детаљ: саслушаван је од окупационих њемачких власти октобра 1941. године - због протеста против истицања Хитлерове слике у ђачкој учионици. Средњу школу завршио је 1946. године као демобилисани партизан у чије је јединице ступио двије године раније.

Своју даровитост је нарочито испољио на студијама историје, које је завршио 1951. године са средњом оцјеном 9,9. Још у току студија радио је као књижничар, а након завршетка студија као асистент на истом факултету - код чувеног професора академика Васе Чубриловића. Од тада почиње и наше познанство. Професор Васа Чубриловић је имао често и по 2-3 асистента. На студентским вјежбама сам лако примијетио да га је професор изузетно уважавао. Касније је говорио и писао да никада није имао бољег, образованијег и даровитијег асистента. Само је њега персирао. Ипак, касније је дошло до разлаза професора и асистента. Професор је чак био категоричан; он или ја, мора неко са Факултета. Нисам улазио у разлоге разлаза, ваљда зато што су ми обојица били врло драги. У својим записима Храбак не помиње овај разлаз, али каже да је са Факултета отишао. "У афери око довођења Хазима Шабановића" - такође мени симпатичног професора турског језика.

Поменути разлаз није био стимуланс младом и даровитом истраживачу. Наставио је своју стваралачку активност пуним интензитетом. Највише је радио у Дубровачком архиву и постао његов најпознатији истраживач. Написао је пуно радова на основу богате грађе овог Архи-

ва, како ће се то видјети у даљем тексту. Докторирао је са непуних 30 година живота, 1957. године на теми *Извоз житарица из отоманског царства XIII-XVI вијека*. Обим рада је 681 страна.

Једно вријеме је радио у Војноисторијском институту у Београду. Године 1958. је прешао на Институт друштвених наука, гдје је од 1962. године и обављао дужност управника Одјељења за историју. Затим је по позиву 1965. прешао на Филозофски факултет у Приштини, гдје је основао Одјељење за историју на Филозофском факултету и био на његовом челу пуних осам година. Помогао је и оснивање Завода за раднички покрет Косова и Метохије, био предсједник његовог Савјета. За вријеме рада у Приштини бавио се и одређеним друштвеним активностима. У времену од 1968. до 1973. године био је на дужности консултанта Покрајинске скупштине за питања универзитета и научног рада. Био је и секретар Фонда за научни рад у Покрајини. Припала му је част и задовољство да изведе 1967. године првог кандидата за одбрану докторског рада у Приштини. Таквих доктората у Приштини, Новом Саду, Сарајеву, Бања Луци било је укупно 27. А магистарских, свакако много више. Што значи да је дао велики допринос стасавању научног подмлатка на простору претходне Југославије. Изабран је за редовног члана Научног друштва Косова и Метохије а од 15.05. 1978. године је и редовни члан Академије наука и уметности Космета. Тако је створио могућност за сарадњу са научним институцијама широм претходне Југославије. И посебно са Српском академијом наука и уметности, што је било на обојано задовољство и корист.

Након успјешне 14 годишње активности у Приштини, године 1979. прешао је на рад у Нови Сад - гдје је на Филозофском факултету предавао општу историју средњег вијека. У фебруару 1993. године је пензионисан. То није био крај његове универзитетске каријере.

Иако пензионисан као редовни професор, наставио је своју универзитетску каријеру радом на многим универзитетима. Поново је ангажован на последиједипломским студијама Универзитета у Приштини (Косовска Митровица). Затим је предавао на Универзитету у Бања Луци и још неким универзитетским јединицама. Лично сам га замолио да се укључи у наставу на Филозофском факултету у Никшићу. Тада сам био предсједник Савјета Филозофског факултета и шеф Одсјека за историју-географију. Знао сам да ће његовим ангажовањем порасти углед Филозофског факултета. Обрадовао сам се када је прихватио нашу молбу. Пуне четири године предавао је у Никшићу. Студенти су одмах стекли прави утисак о новом предавачу: да је савјестан, строг и правичан. Цијенили су то што им је давао његова написана предавања, што их је заинтересовао за предмет за кога до тада "нису имали афинитета" и што

их је испитивао “по партијама”. Пале су и прве десетке на испиту. Међусобно су се завољели. Ја сам растао од радости, иако сам се плашио да може бити “неспоразума” са управом Факултета. Нудили су му да из Београда долази авионом. Није прихватио јер је “авион и сувише скуп”. Са воза је ишао право на Факултет а са предавања на воз. Није прихватио сугестију да остане пар дана више у Никшићу да се мало одмори и да би радио у општинском Архиву. Чуо сам приче од студената из Бања Луке да их је финансијски помагао при куповини скрипти и стручне литературе. Понекад би се ишло и преко тога. Одбијао је хонорар за штампање књиге - "Никшић у архивским документима од почетка XIX вијека", коју је припремао да објави Центар за културу Никшић. Ипак, из разлога који нису за објављивање, издавач је био Београд - приватно издање. Никшић је откупом стотинак примјерака умањео трошкове око штампања ове књиге. Из сличних разлога дошло је и до спора са Филозофским факултетом, након четири године плодне и обострано кореткне сарадње. Чак је била потребна интервенција локалног суда, коју је пресудио наравно у корист професора.

Академик др Богумил Храбак је сарађивао са бројним научним и културним институцијама Црне Горе. Поред Филозофског факултета у Никшићу, то су још Црногоска академија наука и умјетности, затим Историјски институт Црне Горе, па локалне институције у Котору, Цетињу, Даниловграду итд. Посебно је интензивна научна сарадња са ЦАНУ, гдје је учествовао са запаженим саопштењима, која су се, потом, нашла у објављеним тематским зборницима, што се може видјети из приложеног списка његових објављених радова. Међу 630 библиографских јединица и 18 посебних издања, налази се 36 јединица посвећених богатој историји Црне Горе, међу којима су и посебна издања у којима је академик Богумил Храбак - аутор или коатор: *Никшић од почетка XIX века*, Београд 1997, *Међународно признање Црне Горе*, Подгорица 1991, *Битка за Црну Гору 1796-1996*, Подгорица 1997, *Црна Гора у I свјетском рату*, Подгорица 1998, *120 година од ослобођења Подгорице*, Подгорица 2000, *Грбаљ кроз вјекове*, Грбаљ 2005.

У бројним текстовима из историје Црне Горе академик др Богумил Храбак се бавио тематски разноврсним питањима који припадају раном средњем вијеку, али и најновијој историји. Навешћемо и списак таквих радова:

Радови из старије прошлости Црне Горе

1. Вести о Црногорцима у француској штампи, Историјски записи, 1954, 587;
2. Прошлост Пљеваља по дубровачкој документацији до почетка XVII столећа, Историјски записи, 1955, 1-38;

3. Дубровачке вести о Скендер-бегу Црнојевићу и Црној Гори под његовом влашћу, *Анали хисторијског института ЈАЗУ у Дубровнику*, VI-VII, 1958, 419-439;
4. Подгорички трговци XV, XVI и XVII века, *Историјски записи*, 1974, 255-270;
5. Производња и продаја соли у Херцег Новом и односи са Дубровником у вези са тим (1482-1538), *Бока*, IX, Херцег Нови 1976, 63-109;
6. Херцег Нови као турска поморска база и гусарско гнездо, *Бока*, IX (1977), 41-84;
7. Упади Црногораца на дубровачку територију у XVI и XVII веку, *Историјски записи*, 1978, 3-4, 33-57;
8. Послератна историографија Црне Горе од краја XV до краја XVIII века и удео Историјских записа у њој, *Историјски записи*, бр. 4/1980, 5-29;
9. Чума у Херцег Новом и на Црногорском приморју у XVI, XVII и XVIII веку, *Бока*, XV-XVI, 1984, 115-129;
10. Бар град под Румијом (колективни рад), *Бар* 1984, 39-82;
11. Турска градња и доградња у фортификацијама Херцег Новог, *Бока*, XVII, 1985, 71-86;
12. Пословање помораца и трговаца из Боке Которске у Албанији до краја XVI века, *Споменик САНУ*, CXXXVI, 9-48;
13. Сточарско-војничко друштво Црне Горе и његово обуздавање административним мерама, *Сточарски записи*, бр. 1/1987, 41-48;
14. Никшић до почетка XIX века, *Београд* 1997, 7-248;
15. Црмничка нахија у карахмудовском земану (1777-1796), *Историјски записи*, 1-2/1998, 93-104;
16. Махмуд-паша Бушатлија према Црној Гори, Брдима, Приморју и источној Херцеговини (1777-1796), *Битка за Црну Гору 1796-1996*, Подгорица 1997, 53-84;
17. Црна Гора и Арбанаси у источној кризи 1875-1878, *Стогодишњица црногорско-турског рата (1876-1878)*, *Историјски записи*, 3-4/1978, 33-57;
18. Арбанашка лига и Црна Гора 1878-1880, *Међународно признање Црне Горе*, Подгорица, 1891, 209-241;
19. Трговинске везе Црногорског приморја са Крфом, западном и источном Грчком и Солуном и грчки досељеници у насељима Боке и Будве (XV-XVIII век), *Бока*, XXI, Херцег Нови, 1999, 9-36;
20. Кривошије, Леденице и Убли од XVI до XVIII века, *Историјски записи*, 1-2/1999, Подгорица 1999, 37-81;
21. Пословни људи Подгорице и Зете у Котору и Дубровнику у XIV и XV веку, "120 година од ослобођења Подгорице", Подгорица 2000, 7-61;

22. Риђани, Зборник за историју Босне и Херцеговине, III, САНУ, 101-134;
23. Митрополит Петар I у времену од пропасти Млетачке републике до привременог уједињења Црне Горе и Боке Которске, Династија Петровића;
24. Луштица (XIV - XVI век), Бока, XXV, 205, 485-492;
25. Грбаљ у Морејском рату до пропасти Млетачке републике, Грбаљ кроз вјекове, Грбаљ 2005, 231-245;
26. Грбаљ од пропасти Млетачке републике до привременог уједињења Боке Которске и Црне Горе, Грбаљ кроз вјекове (1797-1814), 247-277);
27. Црна Гора и Србија на почетку нове ере у јужнословенској повести (1903-1904), Историјски часопис, XX, Београд 1972, 31-258;
28. Животопис Рудолфа Ђунија пре Првог светског рата и за време његова трајања, Библиографски вјесник, Цетиње 1977, 2-3, 109-122;
29. Село у Црној Гори и Санџаку према комунистима и грађанским странкама 1921. године, Историјски записи, 1981, 115-128;
30. Црна Гора и иницијатива за стварање федеративног уједињења са Србијом и осталим југословенским земљама, Стварање југословенске државе 1918, Београд 1983, 393-407;
31. Црногорски војни логори у Италији 1918-1921 (до смрти краља Николе), Историјски записи, бр. 3/1997, 137-156;
32. Италијанске масонске владе и Црна Гора (1915-1918), Црна Гора у I светском рату, Подгорица 1998, 103-128;
33. Последње године краља Николе, Краљ Никола - личност, дјело и вријеме, књ. I, Подгорица 1998, 81-126;
34. Француски генерали Венел и Таон у Божићној побуни у Црној Гори до јуна 1919. године, Дан, 31.I-4.II 2000. (фељтон);
35. Француска и Црна Гора, Гласник Одјелења друштвених наука ЦАНУ, 2000, 97-134;
36. Краљ Никола и његове присталице према Арбанасима 1918-1920, Српска ослободилачка мисао, III, Београд 2001, стр. 109-123.

Посебно ваља нагласити допринос Богумила Храбака расвјетљавању српско-албанских историјских веза. Управо је из штампе изашло његово четворотомно дјело под заједничким насловом *Арбанашке студије*. Прва књига обухвата питања из области економско-социјалних односа до краја 18. вијека. Друга књига се бави истом тематиком, али за нама ближе вријеме (1800-1918). Трећа књига је посвећена сличној проблематици за период развијеног средњег вијека и XVI-XVIII стољећа. Најзад у четвртој књизи третирана су историјска питања албанске др-

жаве 1918-1980. године. Занимљиво је и ауторово објашњење зашто је приоритет дао баш овим питањима: “У ери демократизације историјске науке - потребно је бавити се оном тематиком која се односи на живот и друштвене односе широких слојева народа.” (књ. III, стр. 5). Аутор запажа да су многа суптилна питања сложене тематике била ван интересовања албанске историографије. Сувише се забављала политичком историјом иако је она била доста сиромашна у прошлости Арбанаса. Занимљива су ауторова објашњења утицаја спољњег фактора на процесе кроз историју. У том смислу он посебну пажњу поклања Италији која показују нескривену жељу да анектира неке дјелове албанске територије, То ће доћи до изражаја у најновијој историји и посебно од доласка на власт италијанских фашиста. Сљедеће битно питање је арбанашко племенско друштво. Оно игра врло битну улогу у историјским процесима. Они субјекти који су то осјећали - лакше су се пенетрирали у арбанашке прилике и усмјеравали њихово кретање у жељеном правцу. Вриједност ових анализа је утолико већа што се аутор ослањао на прворазредну архивску грађу, коју је налазио у архивима Дубровника, Задра, Котора, Венеције, Београда, Загреба, Рима, Париза и Беча, а у мањој мјери у Лондону, Русији, Њемачкој и Цариграду. При свему томе је за уважавање и критичан однос према скромној литератури, коју је, такође, користио. “У том приказу - каже аутор, консултована је албанска историографија нешто ранијег периода - кад није било толико небулозних “проналазака” амбициозних истраживача”. (књ. I, стр. 6)

Могло би се рећи да је академик Богумил Храбак заокружио своје научно дјело, које као такво заузима значајно мјесто у нашој историографији. Истина, није посебним радовима рјешавао нека конкретна научна питања, али је зато дао немјерљив допринос у расвјетљавању многих која је проучавао. Увјерен сам да ће му се враћати долазеће генерације истраживача са жељом да провјере, допуне и још дубље истраже сву ону разноврсну историјску тематику која је заокупљала његову пажњу више од пола вијека. У том богатом историографском наслеђу неспоран је и драгоцјен допринос развоју историографије Црне Горе, која је, евидентно, дефицитарна за период којим се тако успјешно бавио и бави академик Богумил Храбак.

Академик Зоран Лакић